

TE DOM VOOR DE DUIVEL

Nikkie van Lierop

*Te dom voor
de duivel*

Roman

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2020

© Nikkie van Lierop, 2020
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2020
© Omslagfoto: Trevillion Images | Andrew Davis
Omslagontwerp: bij Barbara, Amsterdam
Auteursfoto: Bram Mönster
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 3935 3
ISBN 978 90 488 3936 0 (e-book)
NUR 301

www.lebowskipublishers.nl
www.overamstel.com

OVERAMSTEL
uitgevers

Lebowski is een imprint van Overamstel uitgevers bv
Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Indigo

Ik ben een smartlap.
Luister naar mijn lied.

DEEL EEN

*Als ik weet dat jij van me houdt
Laat de hele wereld me koud
Als ik zo in je ogen kijk
Ben ik gelukkig en voel me rijk*

*Ik wil enkel leven voor jou
Schenk me al je liefde en trouw
Mij laat de hele wereld koud
Als ik weet dat jij van me houdt*

*'k Ben in mijn leven
Nooit zo gelukkig geweest
Ieder moment met jou
Is voor mij weer een feest*

*'k Heb nooit geweten
Hoe prachtig de liefde kan zijn
Ben ik bij jou is de wereld weer vol zonneshijn
Zonneshijn*

I

Antwerpen, 1963. Een vloeibare boer borrelt op uit haar buik. Nadat ze het zuur dat over haar tong en tegen haar tanden spat heeft weggeslikt, vraagt ze voor de zoveelste keer iets om haar maag te kalmeren. Opnieuw weigeren de twee nonnen haar een pil te geven, omdat het niet goed zou zijn voor de baby.

‘En ik dan?’ vraagt Anna. ‘Tel ik dan niet meer mee?’

Geen antwoord. Een van de nonnen pulkt met twee vingers aan Anna’s baarmoedermond, wat prompt weer een wee teweegbrengt.

‘Hé!’ roept ze. ‘Kan dat godverdomme niet wat voorzichtiger!’

‘De baby moet indalen,’ zegt de vrouw links van haar, ‘en zolang er geen opening is, zal dat niet gebeuren.’

‘U moet zich echt proberen te ontspannen,’ zegt de andere terwijl ze op Anna’s buik duwt. Opnieuw staat haar onderkant in lichterlaaie.

‘O God,’ hijgt ze. ‘Is dat echt nodig, dat duwen? Als jullie zo doorgaan, ontplof ik.’

‘U moet weer opstaan,’ zegt de ene resoluut.

‘Laat me nou gewoon even liggen,’ smeekt Anna, maar de twee doen alsof ze haar niet horen. Ze pakken elk een arm vast, hijsen haar weer uit bed en leiden haar de kamer uit.

Haar lijf lijkt uit twee delen te bestaan. Alles wat zich in de bovenste helft bevindt, drukt haar longen samen waardoor ze de hele tijd naar adem moet happen, en wat in de onderste helft zit, weegt een ton. Haar nachtjapon plakt tegen haar klamme

en pijnlijke rug. Nooit eerder heeft ze zich zo vies gevoeld. Ze hunkert naar een bad en een tandenborstel. Alsof het allemaal nog niet erg genoeg is, is er ook nog die gipsen poot van haar. Na elke moeizame stap die ze zet, komt die er slepend achteraan. Stap, sleep. Stap, sleep.

‘Ik kan niet meer,’ hijgt ze en opnieuw begint ze te huilen. Door een misstap zakt ze door de knie van haar goeie been. De zusters die elk een schouder onder Anna’s oksels hebben ter ondersteuning, weten maar net een val te voorkomen. ‘Godsammebewaren, Jezus Christus,’ sist Anna. De twee vrouwen rollen met hun ogen, ook al zijn ze dat gevloek ondertussen gewend.

‘Waarom duurt dit zo lang? Dit is toch niet normaal meer? Is dit normaal?’ Ze mag vragen stellen zoveel ze wil, een antwoord krijgt ze niet. Een nieuwe wee schiet door haar buik.

‘Godskolere!’

‘U mag niet zo vloeken, mevrouw, onze lieve Heer hoort alles,’ zegt een van de zusters streng.

‘En als je dat niet gelooft, maken ze je wel wat anders wijs,’ kreunt Anna. Volgens haar hebben die twee krenge er plezier in om haar zo te zien lijden.

Een halfuur later, of zijn het twee uren – tijd is iets waar ze geen flauw benul meer van heeft – worden weer twee vingers bij haar naar binnen geduwd.

‘Heb je er lol in?’ vraagt Anna. Een zweetdruppel rolt van haar neus op haar bovenlip.

‘Nog steeds niets,’ zucht de zuster terwijl ze haar handen wast. ‘Als u zich niet ontspant, kan de baby niet komen.’

‘Alsof ik er wat aan kan doen. Jullie hebben makkelijk praten. Ik had godverdomme zelf non moeten worden, dan had ik dit nooit hoeven meemaken.’

Ze kan net zo goed tegen een muur praten, want luisteren doen ze toch niet. Opnieuw wordt ze uit haar bed getrokken want ze moet de gang weer op.

‘Kom nou toch, kind, je doet je moeder pijn,’ zegt ze tegen haar buik. Haar ongeduld neemt toe. Dat van de nonnen ook, want het moet allemaal sneller. Voor de zoveelste keer sleuren ze haar over de beige vloertegels in het kille moederhuis, door eindeloze gangen die ruiken naar ontsmettingsmiddelen en lauwe soep.

Toen de weeën de vorige avond iets voor middernacht begonnen voelde ze zich heel even euforisch. Ze zag zichzelf al liggen glimlachen met haar tevreden op een duim zuigende baby in haar armen terwijl ze zachtjes een wiegeliedje zong. Lang was dat beeld niet blijven hangen. De eerste vier pijnscheuten wist ze nog weg te ademen, maar haar euforie verdween definitief na de achtste. Bij elke wee die daarop volgde, had ze het gevoel dat haar lijf in tweeën scheurde. Ze vloekte als een ketter en kreeg meer last van brandend maagzuur dan tijdens alle negen maanden van haar zwangerschap. De hele nacht lang kermde en kreunde ze van de pijn. Vanaf een uur of acht ’s ochtends werd het alleen maar erger en brulde ze het hele moederhuis bij elkaar. Nu is het middag en zweert ze de man, door wiens zaad zij deze pijnen moet doorstaan, te zullen vermoorden. ‘Ik maak hem kapot!’ Alle heiligen vloekt ze de hemel uit, en die smeerlap de eeuwig brandende hel in, waarop een van de zusters streng en met een opgestoken wijsvinger zegt dat ze in stilte dient te lijden en aan de andere moeders moet denken.

‘U moet nog even flink zijn,’ zegt de ene non zonder ook maar een greintje mededogen in haar stem.

‘Denk maar aan het kleintje dat u straks mag vasthouden, dan bent u de pijn zo weer vergeten,’ zegt de andere.

‘Ga je lekker!’ roept Anna als ze die vingers weer in zich voelt graaien. ‘Blijf nou toch eens met je vuile tengels van me af, je hebt geen idee hoeveel pijn dat doet.’

Tussen de weeën door is ze zo moe dat ze het liefst alleen

maar zou slapen. Slapen, slapen, slapen. En pas wakker worden als alles achter de rug is.

Had je maar een dubbeltje tussen je knieën moeten houden – Anna hoort de woorden van haar moeder. Jij moest per se zwanger worden van die zigeuner, dan mag je zelf de brokken lijmen. Eigen schuld... je bekijkt het maar. Jij bent de schande van de familie, weet je dat?

Hoelang is ze eigenlijk al wakker? Het lijkt wel een eeuwigheid. Na de zoveelste wee en het gepor aan haar baarmoeder komt de dokter eindelijk langs. Hij legt een hand op haar been en kijkt zo veelbetekenend boven zijn bril uit dat Anna er bang van wordt.

De hartslog van de baby is niet goed, zegt hij. Dan volgen zinnen die niet allemaal meer binnenkomen, want daar is ze te moe en te verward voor, maar de woorden ‘spoed’ en ‘keizersnede’ doen haar verstijven van angst. Maar al te vaak heeft ze gehoord dat zo’n operatie fout afloopt, er kan zoveel misgaan. Zij zal sterven, en dan moet de baby zonder haar opgroeien. Of wat als de baby het niet overleeft? Met een trillende hand veegt ze een lok van haar bezwete voorhoofd.

‘Nee,’ zegt ze, ‘dat komt niet goed.’

Dan gaat het plotseling allemaal heel snel en wordt ze klaargemaakt voor de operatie.

‘We moeten u scheren,’ zegt een verpleegster.

‘Kijk je wel uit met dat ding?’ zegt Anna die van angst ligt te beven. Met snelle halen van een scheermes wordt een groot deel van haar schaamhaar verwijderd. De kalmeringspil die ze haar gaven, doet zijn werk niet en in de operatiekamer wordt ze ook niet bepaald rustiger.

‘Ik ben zo bang,’ zegt ze terwijl verpleegsters druk heen en weer lopen, hun gezichten verstopt achter groene maskers waarboven alleen de ogen zichtbaar zijn.

‘We hebben dit wel vaker gedaan,’ antwoordt de chirurg kort.

Ze wordt van haar bed op de operatietafel getild, wat haar meteen weer een wee bezorgt. Boven haar brandt een grote lamp. Een metalen tafel waarvan een van de wieltjes scherp piept, wordt naast haar gerold. Glimmende messen, scharen en knijptangen liggen in rijen naast elkaar.

‘Mijn hart,’ zegt ze, ‘het slaat zo onregelmatig, ik denk dat ik doodga, jullie laten me toch niet doodgaan, hè?’

‘U moet niet overdrijven,’ zegt de chirurg.

Hij knikt naar iemand achter haar. Twee handen pakken haar polsen stevig vast. Iets wat op een plastic beker lijkt wordt tegen haar neus en mond gedrukt. Ze wordt meteen zo duizelig dat ze vreest van de tafel te zullen vallen.

‘Adem een paar keer diep in, voor u het weet is het voorbij,’ hoort ze iemand zeggen. Plots wordt ze in het centrum van een caleidoscoop geslingerd waar de kleuren groen, beige en bruin haar verzwelgen. Iets tolt tevoorschijn. Het grijnzende gezicht van Slavko. De klootzak die...

Een breed, elastisch verband wordt om Anna's buik gespannen. Ze hapt naar adem.

'Nog even op de tanden bijten, juffrouw,' zegt de verpleegster, 'voor u het weet bent u weer helemaal de oude.'

'Jij ziet toch ook wat ik zie?'

'U mag van geluk spreken. Onze chirurg heeft mooi werk geleverd.'

Anna zou de bewondering van haar smoel willen slaan.

'Het litteken zal na een tijd vervagen en dan merkt u er bijna niets meer van.'

Hoe kan zij dat nou weten? Heeft ze ooit een kind gebaard?

Onverstoorbaar gaat de vrouw door met trekken en duwen en gespen aanspannen. Anna's blaas en darmen komen borrelend in opstand.

'Ik moet dringend naar de wc,' gilt ze.

Nauwelijks op tijd wordt een bedpan onder haar achterwerk geschoven. Met het schaamrood op haar kaken moet Anna, die altijd discreet is als het om toiletbezoek gaat, laten komen wat komt, en dat is behoorlijk wat. De witte gordijnen die om haar bed hangen zijn dichtgetrokken, maar het gegniffel aan de andere kant verraadt dat tenminste twee vrouwen grote lol beleven aan de geluiden die ze produceert. Een van hen vraagt of iemand een raam open kan zetten. Een ander of de radio aan mag. Denken ze dat ze doof is?

Wanneer de tot de rand gevulde kom weer onder haar van-

daan wordt gehaald, voelt ze haar laatste beetje waardigheid uit zich wegsijpelen.

‘Ik zal u moeten wassen,’ zucht de verpleegster na een blik op Anna’s besmeurde nachtjapon. ‘En schone lakens zijn ook nodig.’

Achter het gordijn proesten de andere vrouwen het uit. Als Anna nog één vernedering – eentje maar! – uit de bek van een verpleegster hoort komen, dient ze een klacht in bij de directie.

De zuster schrobt haar onderkant met een ruw washandje.

‘Doe nou voorzichtig,’ zegt Anna, ‘zo meteen gaat de wond weer open en moet hij opnieuw dichtgenaaid worden.’

Als de zuster klaar is voelt ze zich niet veel schoner. Zeepresten kleven aan haar schaamlippen, in haar bilnaad en oksels. Voor al die plekken gebruikte de zuster hetzelfde washandje. Als daar maar geen infectie van komt. Wat ze niet zou geven voor een douchebeurt...

De chirurg die haar met dit enorme zigzagteken op haar ooit zo mooie buik heeft opgezaald, moet of dronken, of halfblind zijn geweest tijdens de operatie. Haar buik ziet er zo vernacheld uit dat het lijkt alsof de arts met een botte bijl tekeer is gegaan.

‘De wonde geneest mooi,’ zei hij eergisteren nog terwijl hij zijn vingers over het litteken liet gaan.

‘Als u het zegt...’

‘Helemaal zal het natuurlijk niet verdwijnen,’ vervolgde hij, ‘maar over een paar maanden zal er zo goed als niets meer van te merken zijn.’

Verder zei hij nog dat ze zich gelukkig mag prijzen dat er zoiets als een keizersnede bestaat en dat hij zich de moeite had getroost een extra jaar te studeren. Vroeger zou het heel anders zijn afgelopen, bla, bla, bla en leve de wetenschap.

Een week, zo lang ligt ze hier al, en ze heeft er nog minstens twee of drie te gaan voordat ze hier eindelijk weg mag. Ze snakt naar een sigaret, maar als ze er eentje wil opsteken beginnen de

andere vrouwen op de zaal onmiddellijk luidruchtig te hoesten.

‘Je gaat hier – kuch – toch niet roken – kuch, kuch?’ Aanstelsters.

Voor de operatie lag ze op een eenpersoonskamer, maar die krijgt ze niet meer. ‘Die kamers zijn enkel voor degenen die het echt nodig hebben,’ was het antwoord toen ze erom vroeg. Nu moet ze wachten tot een van de verpleegsters haar uit bed wil helpen om haar in een rolstoel te zetten zodat ze op de gang kan gaan roken. Meestal duurt het een eeuwigheid voordat een van hen haar een blik waardig gunt. ‘Het is nu te druk, juffrouw, later misschien.’

Driemaal daags, voor elke maaltijd – als je de drab die ze hier serveren een maaltijd kunt noemen – wordt van haar verwacht dat ze bidt tot de Heilige Maagd Maria en Onze-Lieve-Heer. Als zij zich maar nederig genoeg opstelt, kreeg ze te horen, zullen de heiligen haar gebeden zeker willen aanhoren en haar dankzij hun vergevingsgezindheid weer op het rechte pad helpen. Het rechte pad? Als de nonnen het niet zo verdomde serieus zouden menen, zou Anna in lachen uitbarsten. Ook stelden ze voor dat Anna om een goede echtgenoot zou bidden, een man die haar zonden met de deken der liefde zal bedekken en een eerbare vrouw van haar zal maken. Als zij zich maar voldoende naar hem schikt, zal hij goed voor haar en het kind zorgen – dat is toch wat iedere vrouw wil? Een vrouw hoort zich niet tot ontucht te laten verleiden.

‘De duivel is sluw en ligt altijd op de loer, klaar om zwakkelingen van hun ziel te beroven.’

Zwakkelingen? In welke eeuw leven die nonnen? Als ze naar de pijpen van haar echtgenoot danst, zullen ze bedoelen, en hem zijn pantoffels aanreikt wanneer hij moe van al dat harde werken thuiskomt. Hem een handdoek geeft nadat ie zich met zeep heeft geschrobd om de geur van een ander wijf te maskeren. Te zorgen dat zijn eten stomend heet op tafel staat, want na een dag

van zulke noeste arbeid zal hij wel honger hebben, de stakker. En ja, een oogje toeknijpen als hij vreemdgaat, want je moet een man zijn verzetjes gunnen, dát is wat ze bedoelen. En uiteraard dient een vrouw zelf trouw te blijven, anders moet ze niet raar opkijken als ze wordt gestraft. Straks zal de non beweren dat ze voor een man op de knieën moet.

Alsof ze ook maar enig idee hebben hoe het is om als vrouw in een mannenwereld te leven. De enige man voor wie zij op de knieën zakken, is de pastoor bij wie ze te biecht gaan. Elke keer als zo'n exemplaar zich hier in het ziekenhuis laat zien, beginnen ze allemaal te blozen als hapklare appeltjes.

Anna vraagt zich af hoe het eigenlijk zit onder die lange rokken van ze. Zouden ze echt nooit eens lichamelijke verlangens hebben? Dat maken ze haar niet wijs. En hoe lossen ze dat dan op? Bezoeken zij elkaar 's nachts stiekem om de hitte uit hun bekken te verjagen, of wordt de biecht bij hun pastoor weleens afgenomen achter een vergrendelde deur?

Drie weesgegroetjes en het zij ze vergeven.

Eigenlijk zijn ze de domsten nog niet. Hun zaakjes worden keurig voor ze geregeld, ze worden met rust gelaten, mogen andere vrouwen als een lagere mensensoort behandelen en hebben geen last van de dronkenmanspraat van een echtgenoot. Geen gedoe met overspelige kerels, geen klappen of jaloers gedrag. Zo simpel kan het leven zijn.

'God de Vader kan mijn reet kussen,' fluistert ze tegen haar in elkaar gevlochten vingers terwijl ze naar de aardappelen kijkt die in een plas beige jus op haar bord dobberen. De twee zakjes suiker en het potje melk bij de koffie, stopt ze in haar tas. Heeft ze van haar moeder geleerd. 'Die dingen kosten geld,' zegt zij altijd, 'en ze gooien het anders toch maar weg.'

Elke dag krijgen de andere moeders op de zaal bezoek van hun trotse echtgenoten en andere familieleden. Met hun bloemen, cadeaus, ballonnen, fruit, chocolade en babykleertjes, proberen ze het ongezellige zaaltje in een kleurrijke feesttent te veranderen. Kijk ze vrolijk zijn. Hoor ze lachen. Elke tante, zus of oma doet *koetsjekoetsjie* tegen de baby's die zo liefjes in hun glazen bakken of in de armen van hun moedertje liggen. Als een van de kinderen begint te janken, vinden ze dat het lieflijkste geluid dat ze ooit hebben gehoord.

'Ach, wat mooi, onze Rita kan nu al aria's zingen!' zegt een opa als zijn rimpelige kleindochter het op een krijsen zet. 'Die wordt zeker zangeres!'

Eén keer waagt Anna het om te vragen of het niet wat stiller kan – er zijn hier namelijk mensen die een zware operatie achter de rug hebben – maar behalve dat de bezoekers met hun ogen beginnen te rollen heeft het geen effect. Alsof ze niet weet hoe ze over haar praten als ze denken dat ze slaapt.

'Arm mens.'

'Arm mens? De vader zal het op een rennen hebben gezet. Bij zo'n wijf blijft toch niemand?'

'Maar dat kind, wat zal daar van worden?'

'Waarschijnlijk een hoer, net als zij.'

Anna wil rust. Rust in haar hoofd, rust op de kamer. Jammer genoeg is het haar niet gegund. Wanneer de laatste bezoeker eindelijk de deur uit is, gaan de moeders door met hun gekakel.

Ze tonen elkaar hun baby's en proberen elkaar te overtroeven met hun kroost.

'Moet je eens kijken hoe mooi mijn dochtertje is, die gaat harten breken!'

Ziet die vrouw dan niet dat haar kind onder de rode vlekken zit en een punthoofd heeft?

'De mijne is nu al zo slim,' zegt een ander, 'moet je zien hoe alert hij is.'

Het lijkt wel een wedstrijd.

Kotst het kind op mama?

'Kijk eens wat een flink meisje!'

Baby schijt zijn luier vol nadat hij nog maar net verschoond is?

'Grote jongen!'

Als Anna een sigaretje wil roken, moet ze de gang op, maar een raam openzetten tijdens het verversen van luiers, ho maar – stel je voor dat zo'n wolk van een baby de pleuris krijgt van een zuchtje buitenlucht.

Het ergst zijn de momenten waarop de zuigelingen aan de borst worden gelegd. Dat die vrouwen zich dit laten aanpraten, is Anna een raadsel. Het duurt eindeloos en gaat gepaard met gelukzalige zuchten, de hele dag door. Het is dat de baby's 's avonds elders heen worden gebracht, anders zou Anna geen oog dicht doen.

'Omdat de verdoving voor uw keizersnede zo zwaar was, kunt u geen borstvoeding geven en dat is jammer, het zorgt immers onmiddellijk voor een innige band tussen moeder en baby.' De non die het nieuws kwam brengen, deed dat met een droevig gezicht, maar onder die zogenaamde droefheid merkte Anna nog iets anders op – iets wat verdomd veel weg had van een verwijt. Alsof zij er wat aan kan doen dat ze zich moest laten opensnijden en zo het kind berooft van het heiligste der heiligheden: moedermelk.

Alsof Anna geen innige band zou kunnen opbouwen met haar baby. Liefde komt uit je hart, niet uit je tieten. Onlangs nog las ze in de *Margriet* dat moedermelk helemaal niet zo goed is voor een kind als wordt beweerd. Borsten zijn een verleidingsmiddel, gemaakt om mannen aan je te binden zodat er kan worden voortgeplant, punt. Dat is altijd zo geweest, en dat zal altijd zo blijven want zo werkt de natuur nu eenmaal. Anna kreeg als baby ook geen borstvoeding, en zij is er toch ook niet aan dood gegaan? Nou dan!

Toen ze drie maanden zwanger was, hoorde ze op een dag bij de bakker een moeder pochen over haar heroïsche daden: hoe ze het elke keer uitschreeuwde van de pijn als haar baby in een tepel hapte. Over bloed en kloven en borsten waar vrijwel niets meer van overbleef dan een soort ovaal pannenkoeken. Maar ze zou het meteen opnieuw doen.

‘Voor je kind offer je jezelf op,’ zei de moederkloek. ‘En niet alleen jezelf, maar je hele leven.’

Ze keek om zich heen alsof ze op bijval van de andere vrouwen wachtte en – verdomd als het niet waar is – die kreeg ze vrijwel onmiddellijk.

‘Je hebt groot gelijk!’ zei de een. Een ander biechtte vertederd op dat ze er zelfs het bijhorende slaapgebrek voor over had. Het was aan ze te zien: geen van die moedertjes had make-up op om de donkere kringen onder de ogen te verbergen en ze droegen ouwelijke kleren, alsof ze hun recht op sexy-zijn hadden opgegeven zodra de eerste luier vol zat.

Het lijkt wel een sekte. Vereer ze met een standbeeld en schud extra muisjes op hun beschuitjes, maar ze moesten eens weten wat het woord ‘opoffering’ echt betekent.

Ze had geen traan gelaten toen de zuster haar het nieuws bracht. Haar buik mag dan behoorlijk verknijpt zijn, haar borsten zullen even mooi en vol blijven als voorheen.

‘Zuster, ik wil roken!’

‘Nog even geduld, we komen zo.’ Dat zei ze uren geleden ook al.

Als ze eindelijk door twee zusters in een rolstoel wordt gehesen, parkeren ze haar een etage lager voor een glazen wand, ergens op een gang. Achter die wand staan de bakken waar alle baby’s aan het einde van de dag in worden gelegd om te slapen, maar haar eigen kind ligt er niet tussen. De bak van haar meisje is groter dan de andere en staat helemaal achter in de kamer.

Ze ligt in een couveuse omdat ze een gaatje in het hartje hebben ontdekt. Toen de dokter haar dit vertelde, schrok Anna zo erg dat ze spontaan een kruisje sloeg. Als de dood zo dichtbij lijkt, kun je maar beter het zekere voor het onzekere nemen. Alsof ze haar eigen kapotte hart aan haar kind heeft doorgegeven.

‘Maakt u zich geen zorgen, het groeit vanzelf wel dicht,’ zei de dokter. ‘Maar we moeten haar een week of drie observeren.’

Met slangetjes en tubes ligt ze vastgekoppeld aan piepende machines en beeldschermen waar Anna niets van begrijpt. Nog minstens twee weken zal ze moeten wachten voordat ze haar kind in haar armen mag nemen.

In het vensterglas ziet ze zichzelf weerspiegeld. Onder normale omstandigheden kan geen enkele vrouw aan haar tippen – altijd loopt ze er tot in de puntjes verzorgd bij met haar roodgelakte nagels, perfect opgemaakte gezicht en kunstig opgestoken haar. Maar nu lijkt ze, door de kringen onder haar ogen en de rode vlekken in haar gezicht, veel ouder dan ze is. Haar make-up zit in haar koffer, maar waarom zou ze zich opmaken, en voor wie? Met een hand probeert ze een weerbarstige lok te fatsoeneren. Het is tevergeefs. Wat maakt het ook uit? Geen puf, geen zin, geen moed. Voor niks meer, laat staan voor een veeg lippenstift.

Voor de zoveelste keer zweeft Slavko haar hoofd binnen. Alles heeft ze al geprobeerd om hem uit haar gedachten te verbannen, maar zelfs in haar dromen is ze niet veilig voor hem. Ook daarin smelt ze elke keer opnieuw, en elke keer opnieuw veranderen die

dromen in nachtmerries waaruit ze zwetend en huilend wakker wordt. 'Ga toch weg, laat me met rust,' zegt ze tegen haar spiegelbeeld.

Ze had beter moeten weten toen ze hem voor het eerst zag. Ze had de andere kant op moeten rennen in plaats van zich, aanstellerig als de eerste de beste bakvis, aan zijn voeten te gooien. Hij hoefde maar met zijn vingers te knippen of ze stond paraat om hem op zijn wenken te bedienen. Ze was zo belachelijk verliefd dat ze stekeblind werd. En hij? Hij vond haar waarschijnlijk zo aandoenlijk dat ie al begon te liegen nog voordat de eerste kus tussen hen een feit was. Zij was amper achttien en bloedmooi. Hij groef een kuil voor haar en hoefde haar niet eens te vragen erin te gaan liggen, dat deed ze vanzelf. Hij, een hevig brandende lamp. Zij, een mot die haar vleugels aan hem verschroiede. Tenminste, wat er van haar vleugels was overgebleven. Want daar kwamen lang geleden al de eerste scheurtjes in.

Amsterdam, 1946. Anna groeit op in een stad in het noorden, in een huis waar de wind door de ramen en kieren naar binnen komt. De toechthond die haar grootmoeder maakte, ligt tegen de spleet onderaan de deur nutteloos te zijn. Ze naaide hem in elkaar nadat Fikkie, haar stokoude en halfblinde hondje, dood was gegaan. Stiekem was iedereen blij dat het beest eindelijk de pijp uit was, want hij stonk tijdens zijn laatste levensjaar zo erg uit zijn muil en vacht dat het niet te harden was. Omdat oma toen vierentachtig was en bovendien dement, zei niemand er wat van toen ze een mouw uit een jurk knipte en er met haar knokige handen een nieuwe Fikkie van fröbelde. Elke dag legde ze hem op haar schoot en aaide hem: 'Fikkie is zo lief, is Fikkie geen lief hondje?'

'Ja, hij is een heel lief hondje,' zei iedereen. Toen de oude vrouw stierf, werd Fikkie zonder pardon onderaan de deur gelegd.

Ooit was hij beige, maar nu heeft hij een vale, onbestemde kleur. Van de twee knopen die als ogen moesten dienen is Fikkie er een kwijt en de grijze plukken vulling puilen uit de heren der gescheurde naden. Talloze keren heeft Anna's moeder geprobeerd ze te repareren, maar toen ze merkte dat de stof al scheurde als ze ernaar keek, is ze er maar mee opgehouden. Hem weggoaien durft Anna's moeder niet want vlak voordat oma voorgoed haar ogen sloot, prevelde ze een laatste wens:

zorg goed voor Fikkie. Er wordt gezegd dat de laatste wens van een stervende altijd moet worden geëerbiedigd, anders komt zo iemand geheid spoken, en opoe was nou niet bepaald de leukste thuis. Toen de dementie zo ver gevorderd was dat ze niet meer alleen kon wonen, nam Anna's moeder haar in huis. Opoe was een bullebak. Omdat ze niet goed ter been was, zat ze de hele tijd bevelen te roepen vanuit haar schommelstoel. Ze moest thee: 'Met drie schepjes suiker!' Of ze eiste dat de radio op een andere zender werd gezet. 'Dat gejengel van tegenwoordig doet zeer aan mijn oren!' En als zij naar een of andere operette zat te luisteren, moest iedereen zwijgen of anders zwaaide er wat. Anna's moeder was bang voor haar. Eigenlijk was iedereen dat. Ze zei dat toen zij jong was, opoe haar bij het minste of geringste een klap voor haar kanis gaf. Toen opoe eindelijk haar laatste adem had uitgeblazen, was niemand echt rouwig.

Gijs, die één jaar jonger is dan Anna, is voor de zoveelste keer verkouden. Ondanks dat hij al vijf jaar is, gedraagt hij zich soms als een baby. Aan zijn neus bengelt een groene snotpegel die hij met de rug van zijn hand wegveegt. Een deel ervan komt op zijn wang terecht waar het al gauw opdroogt tot een groene streep.

'Viespeuk!' zegt Anna. Ze spuugt in een zakdoek en wrijft hardhandig over de plakkerige smurrie.

'Mam, ze doet me pijn!' roept hij zodra ze begint te boenen.

'Blijf jij dan maar lekker met die snotvegen lopen, kan mij het schelen,' zegt Anna. Hij geeft haar een tik op haar arm, waarop zij hetzelfde bij hem doet, maar dan een stuk harder. Weer zet hij het op een huilen.

'Laat je broer met rust of er zwaait wat!' roept hun moeder vanuit een andere kamer. Nooit krijgt Gijs eens een keertje op zijn donder. Roos ook niet, trouwens, want die is nog maar vier en wordt vreselijk verwend.

‘Hou op met zeuren, ik heb al genoeg aan mijn hoofd. En jij moet beter weten, want jij bent de oudste!’

Moeder zucht gelaten terwijl ze haar handen aan haar schort afveegt. Voor de zoveelste keer heeft ze de muren van de slaapkamer die Anna en Roos delen met azijn en een schuurborstel gepoetst om de schimmel te verjagen, maar het mag niet baten. Steeds weer rukken de donkere vlekken op, net zoals diep verdriet dat doet.

‘Jullie vader zou dit allang hebben opgelost,’ zegt ze. Anna ziet dat ze haar tranen wegslikt. Met hangende schouders laat haar moeder de borstel in de emmer vallen, sloft ermee naar de keuken en loopt vervolgens naar haar kamer. Het hele huis stinkt naar azijn, maar erover klagen doet Anna niet meer, ook al bezorgt de bijtende geur haar hoofdpijn.

Eigenlijk wil haar moeder niet meer leven, dat heeft ze zelf gezegd.

‘Mocht ik jullie niet hebben,’ zei ze, ‘ik zou allang weer bij jullie vader zaliger zijn.’

Roos begon meteen te huilen. ‘Mama, niet weggaan!’ gilte ze. Gijs liet niet merken dat ook hij door hun moeders woorden van slag was. Vader zei immers altijd dat jongens niet mogen huilen, zelfs niet als ze zich pijn hebben gedaan. Sindsdien trekt haar broer zich elke keer dat hun moeder droevig is, in een eigen wereld terug. Dan spreekt hij soms een hele dag lang geen woord, en zit alleen maar voor zich uit te staren, bijtend op de binnenkant van zijn wangen.

De enige dingen die van vader resten, zijn de vergeelde foto’s op het tafeltje naast zijn favoriete stoel en de kleren in zijn helft van de kast op de slaapkamer. Een buurvrouw had ooit de moed om te opperen dat het tijd werd dat Anna’s moeder die kleren weggaf; Jaak zou willen dat ze haar leven weer oppakte. Ze werd zo kwaad dat ze naar de voordeur beende en hem voor de vrouw openhield. ‘En nou maken dat je wegkomt,’ zei ze. De vrouw

stamelde dat ze het goed bedoelde. ‘Denk toch aan je kinderen,’ zei ze. ‘Bemoei je met je eigen zaken,’ was alles wat Anna’s moeder antwoordde voordat ze de deur zo hard dichtgooidde dat de ramen ervan trilden. Zolang zijn geur nog in zijn kleren hangt, blijven ze waar ze zijn. Ze zal zelf wel beslissen wanneer ze er klaar voor is om zijn spullen weg te doen.

Soms hoort Anna haar achter de gesloten slaapkamerdeur huilen. Eén keer is ze de kamer binnengegaan om haar te troosten. Haar moeder zat op de grond voor de geopende kast en drukte haar gezicht in een geruit overhemd.

‘Waarom? Waarom toch?’ snikte ze.

Tegen zoveel verdriet kan Anna niet op. Bovendien, hoe troost je iemand als je zelf troost nodig hebt? Anna mist haar vader ook, zo erg dat het pijn doet.

Er zijn zoveel manieren waarop een mens dood kan gaan, maar deze?

Zoals talloze anderen had hij kunnen omkomen van de honger, maar tijdens die vreselijke winter van vorig jaar vond hij altijd wel iets te eten, ook al was het niet veel. Alles wat niet giftig was en in water kon worden gekookt, ging de pot in. Omdat zelfs zoiets banaals als een aardappel niet meer te krijgen was, stonden er meestal bloembollen, bieten en schillensoep op het menu. Toch kwam vader af en toe thuis met een stukje draadjesvlees, een ons gehakt of zelfs een pakje roomboter dat hij met veel bombarie uit zijn binnenzak viste.

‘Schat,’ zei hij dan tegen Anna’s moeder, ‘zet de pan maar vast op het vuur, want kijk eens wat ik bij me heb!’ Ze begonnen te juichen alsof ze een grote prijs in de loterij hadden gewonnen. Op de vraag waar hij dat toch allemaal vandaan had, was een geheimzinnig lachje het enige antwoord.

Ook had hij van de kou kunnen sterven, maar daar was hij te gewiekst voor; hij werd zelfs niet gepakt toen hij in het holst van

de nacht, gewapend met een bijl, naar een park sloop en takken van een boom afhakte zodat het gezin zich kon verwarmen aan hun potkacheltje. Op zulke praktijken stonden zware straffen, maar dat had hij ervoor over. Bovendien kon hij zo hard rennen dat niemand hem kon bijbenen, zelfs met een zwaar brok hout in zijn armen.

Geen pleuris, geen slepende ziekte of andere narigheid heeft hem onderuitgehaald. Het was een kogel, afgevuurd door een venijnig soldaatje, nauwelijks oud genoeg om zijn zware geweer te torsen. Toen officieel werd verkondigd dat de oorlog eindelijk was afgelopen en vader dit samen met vele anderen op de Dam ging vieren, richtte de Duitser zijn vizier op de feestende menigte en schoot vader in de rug. Het was 5 mei 1945.

Dat ze die dag zelf thuis was gebleven, is een gedachte die nog lang bij haar is blijven spoken. Ze maakte zichzelf en anderen wijs dat als ze met hem was meegegaan het misschien anders was geweest. Dat als ze erop had gestaan dat hij thuis moest blijven, hij misschien niet naar het plein zou zijn gegaan. Dan had ze oliebollen met krenten gebakken, die lustte hij zo graag. Had ze maar dit. Had ze maar dat.

Jaak stuurde geen enkel teken vanuit het hiernamaals. Liet geen boek met liefdesgedichten van een plank vallen of een liedje op de radio horen dat enkel voor haar bestemd was. Helemaal niets gebeurde er om haar te laten weten dat hij het goed had en bij haar was. Er is geen leven na de dood, een plek waar je naartoe gaat en van waaruit je berichten kunt sturen naar je geliefde nabestaanden, dat weet ze nu wel zeker. Je gaat dood, wordt in een kist gestopt, in de koude grond begraven en dat is het dan.

Als ze maanden later nog steeds om haar man rouwt, zegt een kennis dat zij iemand kent die met de doden kan praten. ‘Echt, daar moet je heen,’ zegt ze. ‘Wie weet voel je je daarna wel beter.’

Eerst sputtert Anna's moeder tegen, maar omdat de vrouw zo overtuigend is, besluit ze een afspraak te maken.

'Als je maar weet dat dit meteen de allerlaatste keer is,' zegt ze vastberaden.

Anna wil per se mee, maar moet beloven dat ze daar muisstil zal zijn. 'Als jij gaat zitten tateren, horen we je vader misschien niet.'

Het huis bevindt zich op de Herengracht. Op een koperen plaatje onder de bel staat in sierlijke letters de naam van het medium gegraveerd: Vladimir Draganovich. Een oude vrouw opent de deur en loodst Anna en haar moeder door een nauwelijks verlichte gang naar de zitkamer. Het met kronkelige motieven bedrukte behang is donkerrood en het tapijt zo dik dat Anna haar voeten erin voelt wegzakken. Ze giechelt, waarop de oude vrouw haar een strenge blik toewerpt.

'Wat heb ik je nou gezegd!' fluistert haar moeder.

Voor de hoge ramen hangen paarse, fluwelen gordijnen die het daglicht buiten houden. In het zwakke schijnsel van talloze kaarsen kringelt wierook. Anna kucht. Weer kijkt de oude vrouw kwaad. 'Daar kan ik toch niks aan doen?' fluistert Anna. In het midden van de kamer staat een ronde, houten tafel met vier stoelen eromheen. Op de tafel staan een kandelaar en iets wat verdacht veel op een radio lijkt.

'Gaat u zitten,' zegt een mannenstem plots traag en nauwelijks hoorbaar.

Anna schrikt wanneer ze hem vanuit het duister ziet verschijnen. Zijn brilglazen zijn zo dik dat zijn ogen niet veel groter lijken dan een paar speldenknoppen. De lange, smalle man met spitse neus draagt een zwart pak met een paarse kamerjas eroverheen. Om zijn hoofd heeft hij een tulband geknoopt, eveneens paars. Midden in de tulband prijkt een zilveren ster. Anna is erg onder de indruk. Iemand die eruitziet zoals hij moet wel heel speciaal zijn.

Nadat Vladimir Draganovich haar en haar moeder een plaats

aan de ronde tafel heeft aangewezen, legt hij uit hoe de doden met hem praten. Als hij zegt dat dit via de radio gebeurt, stoot moeder Anna onder tafel aan en trekt haar beide wenkbrauwen op, maar Anna is gefascineerd door het apparaat dat precies lijkt op de radio die ze thuis hebben. Ook hierop zitten twee draaiknoppen: eentje waarmee je hem harder of zachter zet, en eentje om te zoeken naar zenders. Nu begint de man iets onverstaanbaars te mompelen, waarna hij drie keer luid vraagt of Jaak aanwezig is.

‘Is Jaak onder ons?’

‘Jaak, bent u hier?’

Hij kijkt de kamer rond. Na de derde keer – ‘Jaak, als u hier bent, maakt u zich dan kenbaar!’ – beginnen alle kaarsen op tafel tegelijk te flikkeren.

Anna’s moeder slaakt een gillette en zegt: ‘Jaak?’

Vladimir brengt een wijsvinger naar zijn mond. ‘Sst.’ Dan begint hij aan de zenderknop te draaien en aan de antenne te morrelen. Anna’s moeder vraagt hem zacht waarom hij dat doet, waarop hij beweert dat niet hij, maar de overledene zijn vingers aan de knop doet draaien; Jaak helpt hem de juiste frequentie op de radio te vinden, een geluidsgolf die zijn stem kan dragen. Vol verwachting leunen Anna en haar moeder voorover om toch maar niks te hoeven missen. Duim en wijsvinger van Vladimir draaien langzaam verder, weer terug, vooruit, een millimeter naar rechts, een millimeter naar links. Net als moeder weer iets wil vragen, gebaart hij dat ze moet zwijgen. Hij hoort iets. Dan horen Anna en moeder het ook. Tussen het gekraak door klinkt een vrouwenstem.

Rode rozen, rode rozen, op de tafel voor mijn raam.

‘Is dat nou een engel?’ vraagt Anna.

‘Nee,’ fluistert moeder, ‘dat is Tante Leen.’

Anna is ervan overtuigd dat iemand met zo’n stem wel een engel moet zijn.

‘Het is vast een bericht van papa,’ zegt ze opgewonden. ‘Ze zingt over rode rozen, die vind je toch zo mooi?’

Weer gebaart Vladimir dat ze moeten zwijgen en draait de knop beetje bij beetje verder naar rechts, tot er enkel nog geruis hoorbaar is. Hij richt zijn handpalmen omhoog en gebiedt de twee hetzelfde te doen, opdat de overledene zich welkom voelt.

Anna en haar moeder houden hun adem in. Plots komt er een mannenstem uit de radio. Hij klinkt mechanisch en is door het gekraak nauwelijks verstaanbaar, maar Vladimir Draganovich beweert duidelijk drie woorden te horen. Anna’s moeder vraagt welke dat zijn, want zij kan er niks uit opmaken.

‘Sleutel is weg,’ zegt Vladimir traag. ‘Weet u wat dit betekent?’

‘Nee,’ zegt moeder, ‘geen flauw benul. Zeg nog eens wat, Jaak! Wat bedoel je met “sleutel is weg”? Welke sleutel? En waar zit je nu? Heb je ’t goed, lieve schat?’

Vladimir Draganovich zet de radio uit. ‘U moet weten dat overledenen al hun kracht en energie moeten bundelen om tot ons te spreken,’ zegt hij, ‘dus houden ze het zeer kort. Meestal zeggen ze symbolische dingen. Zo kan een sleutel verschillende betekenissen hebben, begrijpt u?’

‘Of je kunt er gewoon een deur mee open doen,’ antwoordt Anna’s moeder. Tegen Anna zegt ze: ‘Dit wordt niks, trek je jas maar aan.’

‘Als u niet in het wilde weg vragen was beginnen stellen, zou u wellicht meer te weten zijn gekomen,’ zegt Vladimir beschuldigend. ‘Maar nu is hij weg.’

‘Als je maar niet denkt dat ik betaal voor deze onzin,’ zegt Anna’s moeder. ‘Vind je dat nou fijn, teren op de miserie van een ander? Jullie zijn allemaal hetzelfde. Sleutel is weg, hoe verzin je het!’